

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของการศึกษาวิจัย

ในปัจจุบันการค้าต่างตอบแทน (Countertrade) ไม่ได้เป็นคำที่แปลกใหม่สำหรับนักกฎหมายในทางการค้าระหว่างประเทศอีกต่อไป การค้าต่างตอบแทนมีบทบาทมากขึ้นในการค้าระหว่างประเทศ คู่สัญญาในประเทศต่างๆ เริ่มที่จะเลือกดำเนินธุรกรรมของตนผ่านทาง การค้าต่างตอบแทน โดยในปี 1972 มีการใช้การค้าต่างตอบแทนทั้งในทางภาคธุรกิจและ ภาครัฐเพียง 15 ประเทศ แต่ในอีก 7 ปีต่อมา มีประเทศที่ใช้การค้าต่างตอบแทนเพิ่มขึ้นเป็น 27 ประเทศ จนในปี 1990 มีจำนวนประเทศที่ใช้การค้าต่างตอบแทนเพิ่มมากขึ้นเป็น 100 ประเทศ การค้าต่างตอบแทนเป็นเครื่องมือทางธุรกิจที่ถูกนำมาใช้ในจำนวนอัตราส่วน 5 % ของการค้าในโลกปัจจุบัน ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 20-25% ของมูลค่าการค้าในโลกปัจจุบันและมี แนวโน้มว่าจะมีการทำธุรกรรมการค้าต่างตอบแทนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต การค้าต่าง ตอบแทนถือเป็นแนวทางหนึ่งในนโยบายทางการค้าระหว่างประเทศ จึงมีการพัฒนาการค้า ต่างตอบแทนในหลายรูปแบบ ทั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนแบบไม่ใช้เงินตรา และแบบใช้ เงินตรา อาทิเช่น การแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter) การซื้อกลับตอบแทน (Counter-purchase) การซื้อกลับคืน (Buy-back หรือ Compensation) เป็นต้น

ประเทศไทยได้นำการค้าต่างตอบแทนมาเป็นวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาการขาดดุล บัญชีเดินสะพัด เนื่องจากสาเหตุประการหนึ่งของการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศไทย คือการส่งออกสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าต่ำ ในขณะที่มีการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศประเภท สินค้าอุตสาหกรรมและวัตถุดิบที่มีมูลค่าสูง ทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบดุลการค้า โดยรักษา เงินตราต่างประเทศส่วนหนึ่งไว้ในประเทศ วิธีการค้าต่างตอบแทนจึงเริ่มถูกนำมาใช้แก้ปัญหา ดังกล่าวในปี พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยดำเนินการแลกเปลี่ยนและเครื่องมือการเกษตรจาก ต่างประเทศ และต่อมาประเทศไทยก็เริ่มมีการทำการค้าต่างตอบแทนเพิ่มขึ้นเรื่อยมา และ นอกจากประเทศไทยแล้ว ประเทศต่างๆก็ได้ให้ความสนใจในการทำธุรกรรมการค้าต่างตอบแทนเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน ประเทศเยอรมัน ประเทศบราซิล และประเทศต่างๆ จำนวนมาก ซึ่งถึงแม้ว่าการค้าต่างตอบแทนจะแพร่หลายไปสู่ประเทศต่างๆ ในโลก แต่ในปัจจุบันยังคงไม่มีกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อบังคับใช้โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ

การค้าต่างตอบแทน จะมีก็เพียงแต่ Legal Guide ของ UNCITRAL Legal Guide on International Countertrade Transaction ที่เป็นเพียงคู่มือแนะนำทางกฎหมายสำหรับบุคคลที่สนใจในการดำเนินธุรกรรมการค้าต่างตอบแทน ซึ่งให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆในการดำเนินธุรกรรมการค้าต่างตอบแทนระหว่างประเทศ ตั้งแต่พื้นฐานไปจนถึงการระงับข้อพิพาท ดังนั้นจึงไม่สามารถรับใช้กฎหมายใดโดยตรงต่อการดำเนิน ธุรกรรมการค้าต่างตอบแทน ซึ่งต่างกับสัญญาซื้อขายทั่วไปที่มีทั้งกฎหมายภายในของแต่ละประเทศบัญญัติในลักษณะของสัญญาซื้อขายโดยตรง และยังมีอนุสัญญาที่ใช้บังคับกับประเทศภาคีของอนุสัญญาโดยตรงในส่วนของ การซื้อขาย คือ United Nations Convention on the International Sale of Goods (CISG) ถึงแม้ว่า ในบางกรณีการทำธุรกรรมการค้าต่างตอบแทนจะมีสัญญาซื้อขายรวมอยู่ แต่การจะสามารถใช้ อนุสัญญาดังกล่าวมาบังคับใช้ก็จะต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามที่อนุสัญญากำหนดไว้ให้สามารถใช้ บังคับได้ทุกข้อ เพราะบางกรณีการทำธุรกรรมการค้าต่างตอบแทนยังมีเพียงแต่ข้อตกลงที่จะ เข้าทำสัญญา ยังไม่ถือเป็นสัญญาซื้อขาย หรือเป็นเพียงสัญญาแลกเปลี่ยนที่ไม่มีการชำระเงินเข้า มาเกี่ยวข้อง เป็นการซื้อขายเทคโนโลยีซึ่งไม่ถือเป็นสินค้าตาม CISG หรือเป็นการจ้างบริการจึงไม่ สามารถใช้อนุสัญญาดังกล่าวมาบังคับได้ ทำให้มีสัญญาการค้าต่างตอบแทนบางประเภทที่ยังไม่ มีกฎหมายมาบังคับใช้โดยตรง

ในส่วนของ UNIDROIT Principles of International Commercial contracts ซึ่งเป็น หลักเกณฑ์สำหรับสัญญาในทางพาณิชย์เพื่อเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกฎเกณฑ์ ซึ่งจะ มีผลบังคับใช้เมื่อคู่สัญญาตกลงกันให้นำไปใช้ ไม่ได้มีลักษณะบังคับเป็นกฎหมายและกล่าวถึงแต่ หลักกว้างๆของสัญญาในทางพาณิชย์เท่านั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมการค้าต่างตอบแทนโดยตรง

รายงานฉบับนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงความหมายของการค้าต่างตอบแทน ตลอดจนรูปแบบและข้อกำหนดที่มีความสำคัญในการทำการค้าต่างตอบแทน โดยศึกษาใน ส่วนของลักษณะทางกฎหมาย ตั้งแต่การเกิดขึ้นของสัญญาจนถึงการสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญา ไปจนถึง การระงับข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้น และศึกษาข้อกำหนดใน UNCITRAL Legal Guide on International Countertrade Transaction เพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการค้า ต่างตอบแทนในการค้าระหว่างประเทศต่อไป

2. ขอบเขตและวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความหมายและรูปแบบต่างๆ ของการค้าต่างตอบแทนในการค้าระหว่างประเทศรวมทั้งข้อกำหนดต่างๆ ที่ควรคำนึงถึงในการค้าต่างตอบแทน
2. เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบลักษณะทางกฎหมายของสัญญาการค้าต่างตอบแทนกับกฎหมายของประเทศในระบบกฎหมายต่างๆ
3. เพื่อศึกษา UNCITRAL Legal Guide on International Countertrade Transaction ซึ่งเป็นคู่มือสำหรับการดำเนินธุรกรรมการค้าต่างตอบแทนของ UNCITRAL

3. วิธีการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะเป็นการดำเนินการศึกษาวิจัยในเชิงเอกสารจากการศึกษาเอกสารทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งที่เผยแพร่ในสื่ออื่นๆ เช่น เว็บไซต์ต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาเรียบเรียงและวิเคราะห์ให้เป็นระบบเพื่อหาข้อสรุปในประเด็นต่างๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่อไป

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางกฎหมายของธุรกรรมการค้าต่างตอบแทนและรูปแบบต่างๆ ของการค้าต่างตอบแทน
2. ทำให้ทราบถึงกระบวนการในการทำการค้าต่างตอบแทนเริ่มตั้งแต่การเกิดขึ้นของสัญญาตลอดจนถึงการระงับข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นจากการทำการค้าต่างตอบแทน

ชำนาญการหอสมุด